

Boekbespreking Duurzaam Bankieren

(1998, ISBN 90-9011982-5)

Eind vorig jaar verscheen bij de Rabobank, van de hand van Marcel Jeuken, het boek *Duurzaam Bankieren; een visie op bankieren en duurzame ontwikkeling*. Een uitgave waar men zeker enige moed aan kan toeschrijven. Want ecologie en duurzaamheid worden in bankenland nog steeds als ‘oneigenlijk’ beschouwd. Toch is duurzaam bankieren een thema dat steeds vaker op de agenda staat, en lijkt een wezenlijke heroriëntatie in gang te worden gezet. Een, zoals we allen weten, moeizaam proces, waaraan het boek van Marcel Jeuken, naar het oordeel van ir. A. Stikker, een zeer nuttige bijdrage levert¹.

Duurzaam bankieren is een in de breedte en de diepte veel omvattend en daardoor uniek boek over een relatief nieuw fenomeen: de rol van banken bij het streven naar duurzame ontwikkeling van de menselijke samenleving en het aardse eco-systeem. Waar de samenhang tussen bankieren en duurzame ontwikkeling in het begin van de jaren negentig in Nederland nog als vergezocht werd ondervonden, beschrijft dit boek hoe dat is veranderd en waar deze verandering toe leidt en nog verder kan leiden. Interessant is dat daarbij ook ontwikkelingen bij buitenlandse banken in beschouwing worden genomen. Immers, de globalisering van de wereldeconomie houdt in dat kredietverlening, projectfinanciering en verzekeringen gepaard gaan met de globalisering van normen die vanuit de wetgeving en vanuit de maatschappelijke druk en publiciteit steeds meer ook de ecologische component omvatten.

Korte en lange termijn

Een van de hoofdonderwerpen die door het gehele boek heen speelt, is hoe de ‘gap’ te overbruggen tussen het kortetermijn gerichte economische en maatschappelijke model waarbinnen de bankwereld thans opereert, en een nieuw, toekomstig model, waarin ook langetermijn en duurzaamheid tot hun recht komen. Er zijn kortetermijnontwikkelingen die dit overbruggingsproces bevorderen, zoals de in het boek behandelde onomkeerbare weg van de wetgeving in EU-verband naar mede-aansprakelijkheid van banken bij onverantwoord

¹ Zie ook Bank- en Effectenbedrijf oktober 1998, p. 17-21.

ecologisch beleid bij ondernemingen of projecten waar de bank als financier of investeerder bij betrokken is. Daarnaast moeten de banken bij wetgeving een intern milieuzorgsysteem invoeren en worden er milieujarverslagen door banken gepubliceerd.

De auteur licht toe hoe het beperken van externe milieurisico's reeds tot integratie van milieuaspecten bij kredietverlening heeft geleid en hoe de interne milieuzorg aanzienlijke besparingen oplevert, zoals blijkt uit kwantitatieve verslaglegging, vooral door buitenlandse banken. Het boek levert daarmee een bijdrage tot het besef dat ecologisch verantwoord beleid ook economisch verantwoord kan zijn, op korte en zeker ook op lange termijn.

Voorbeelden

Economisch goed functioneren is niet mogelijk zonder financiële bronnen, maar ook niet als de natuurlijke bronnen wegvallen of te duur worden. Een gewaarwording die nog moeizaam doordringt tot het kortetermijnmodel. Het ware daarom zinvol geweest in het boek meer concrete voorbeelden aan te geven waar de economische voordelen van ecologisch verantwoord beleid zich aantoonbaar bewezen hebben bij ondernemingen in Nederland en daarbuiten. De voorbeelden van onder andere Body Shop en van Melle zijn alleszins verantwoord, maar worden altijd en overal genoemd waardoor de indruk ontstaat dat het uitzonderingen zijn, maar de lijst van bedrijven in de wereld die daar aan kan worden toegevoegd is indrukwekkend. Deze zijn onder andere te vinden onder de meer dan tachtig leden, waaronder ook banken, van de *World Business Council for Sustainable Development in Genève*, die het concept *eco-efficiency* uitdraagt.

Ook de besparingen op het gebied van bijvoorbeeld energie en water en andere op den duur schaarser wordende grondstoffen, en het voorkomen van hoge kosten van het veroorzaken van vervuiling hebben in de praktijk al veel geld opgeleverd. En als een verantwoord milieubeleid geld oplevert hoeft niemand zich daarover te schamen.

Defensief

Gesteld wordt in het boek dat bij de op duurzaamheid gerichte activiteiten van de meeste Nederlandse banken nog sprake is van een defensief en preventief beleid, en nauwelijks een offensief, laat staan een waarbij daadwerkelijk van duurzaamheid kan worden gesproken. De

activiteiten zijn afgeleid van de wetgeving op het gebied van het milieu en van het overheidsbeleid ten aanzien van bijvoorbeeld groenfondsen, energiebesparing, aansprakelijkheid etc., en daaruit voortkomende nieuwe markten en producten voor banken en verzekeraars. De auteur geeft goed onderbouwde informatie over de huidige (versnipperde) 'state of the art' bij al deze ontwikkelingen. In het boek wordt de vraag gesteld of bovengenoemde geleidelijke veranderingen binnen een bestaand model naar het gewenste doel van daadwerkelijk duurzaam ondernemen en duurzaam bankieren zullen leiden. Een model dat in sommige kringen verder beperkt wordt door de (korte termijn) shareholdersvalue als belangrijkste randvoorwaarde uit te roepen. Met uitzondering van enige kleinere banken zoals Triodos en ASN blijken noch de grote individuele banken, noch de milieucommissie van de Nederlandse Vereniging van Banken op dit moment geneigd om over de grenzen van het overheidsbeleid heen te kijken en op de duurzame maatschappijvisie in te spelen, met uitzondering van het zich scharen achter algemeen geformuleerde uitgangspunten van de ICC en/of UNEP.

Triple bottom line

Welk alternatief is er ten opzichte van geleidelijke veranderingen binnen het bestaande model? Het alternatief is dat een nieuw model wordt aanvaard waar economische, ecologische en sociale randvoorwaarden als gelijkwaardig worden meegewogen in strategische en operationele besluitvorming, zonder vooropgestelde prioriteit, en dat een onderneming en een bank op alle drie wordt afgerekend. In vakjargon heet dat tegenwoordig de 'triple bottom line'. Het overgaan naar dit nieuwe model kan beschouwd worden als een sprong, als een discontinuïteit, waarbij duurzaamheid een bredere betekenis krijgt. Niet alleen wordt dan gekeken naar milieu en economie, maar bijvoorbeeld ook naar armoede en economie (in het boek wordt melding gemaakt van het fenomeen microfinanciering). Ook zal er een accentverlegging plaatsvinden van kwantitatieve naar kwalitatieve economische groei, waardoor bij investeringen, kredietverlening en verzekering afwegingen mee gaan spelen die tot andere besluiten kunnen leiden, en waarbij de continuïteit van een onderneming gediend wordt met een op economische en maatschappelijke duurzaamheid gestoelde groei.

Moed

De auteur heeft de moed gehad om in dit verband ook enige filosofische en wereldbe-

schouwelijke paragrafen op te nemen in zijn boek door transformatieprocessen in de geschiedenis van de natuur, wetenschap, cultuur en politiek er bij te betrekken. Moed, omdat de establishmentcultuur van de bankwereld over het algemeen onrustig en ongeduldig wordt als 'oneigenlijke' onderwerpen de directiekamer binnendringen. Toch is het interessant om kennis te nemen van de aangeleverde argumentatie dat in alle bovengenoemde processen sprake is van zogenoemde eerste orde veranderingen, dat wil zeggen geleidelijke veranderingen over langere tijd, en van tweede orde veranderingen, die een sprong naar een vernieuwing in een korte tijd maken. Een vernieuwing overigens die meestal wel gebruik maakt van bestaande bouwstenen maar daar een nieuwe dimensie aan toevoegt, waardoor veelal onvoorspelbare situaties ontstaan die een uitkomst bieden voor problemen die in het oude model niet oplosbaar leken. Het boek geeft voorbeelden in de vorm van gedachtenspelletjes die precies aangeven wat er aan de hand is wanneer men bereidt, of in staat is, om uit het gangbare model te stappen als binnen het model geen oplossing te vinden is.

Het boek tendeert naar de noodzaak van een sprong naar het nieuwe model van duurzaamheid, maar geeft nog geen afgebakende richting aan over de te volgen wegen om dat te bewerkstelligen, hoewel een echte blauwdruk ook nog niet voorhanden is. Het boek concentreert zich daarmee sterk op de verschillende vormen en niveaus van bewustwording. Toch zou er wat meer richting in het boek gegeven kunnen worden.

Tot slot

Naar mijn mening is er een goede kans dat een oplossing zal ontstaan in het dilemma van de keuze tussen het defensieve, preventieve model en het offensieve, duurzame model. Twee ontwikkelingen zijn hier verantwoordelijk voor. In de eerste plaats gaan besluitvormers het verschil tussen eerste en tweede orde veranderingen onderkennen. In de tweede plaats ontstaat bij hen de wil daar wat mee te doen. Ik vermoed dat die wil aan het ontstaan is bij de nieuwe generatie besluitvormers, waarmee ik bedoel de generatie die nu zeg maar tussen de 35 en 50 jaar oud is. De ouderen zijn veelal vertegenwoordigd in operationele managementposities of in toezichthoudende commissarisposities, waar wordt vastgehouden aan een vertrouwd en economisch en maatschappelijk succesvol model. Dit model kon de in

de jaren zeventig en tachtig de voor de 21ste eeuw aangekondigde spanningen schijnbaar verwaarlozen, omdat de 21ste eeuw nog ver weg leek. Voor de jongeren is de 21ste eeuw de realiteit van hun eigen toekomst, maar vooral van hun kinderen, die over 20 jaar zullen leven in een wereld waar waarschijnlijk meer dan 8 miljard mensen zich zullen verdringen om voldoende toegang te hebben tot de middelen die nodig zijn voor een gezond en menswaardig bestaan. Duurzaam bankieren met een *triple bottom line* zal nodig zijn om dat menswaardig bestaan te verwezenlijken en Marcel Jeucken's boek draagt ongetwijfeld bij aan het proces dat daartoe leiden kan.

Ir A. Stikker MA

Voorzitter Ecological Management Foundation

Amsterdam

Bron: Bank- en Effectenbedrijf , 1999, Nr 1/2